

HALDUN TANER'İN HİKÂYELERİNDE RUHSAL DEĞİŞİM SÜRECİ

Özcan BAYRAK*

ÖZET

Toplumsal yaşam sürecinde insanları yönlendiren ve olayları şekillendiren hayallerdir. Hayal insanın var olma sürecidir. Bu süreci hayallerin büyüklüğü ve sonsuzluğu belirler. Hayal şahsın yaşamında ve yaşamdan sonraki süreçte medeniyet alanındaki var oluşunun temellerini oluşturur.

Yaşamın getirmiş olduğu zor şartlar, insanların değişen ruh halleriyle karşımıza çıkmasına neden olur. Haldun Taner, toplumu gözlemleyerek; şahısların davranışlarını ve bu davranışların oluşturduğu ruhsal süreci hikâyelerine yansıtmıştır. Haldun Taner'in hikâyelerinde çeşitli kesimlerden ve farklı cinsiyetlerden birçok insanın, ruhsal değişim sürecine yer verilmiştir. Ruhsal değişim süreci içerisinde meydana gelen olaylar, kişilerin farklı yapılar bürünmelerine ve farklı davranmalarına yol açmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Haldun Taner, hikâye, ruhsal değişim, hayal.

THE SPIRITUAL CHANGE PROCESS IN HALDUN TANER'S STORIES

ABSTRACT

It is imagination that lead people and give shape to events in the social life. Imagination is the process of existence of human beings. The greatness and the eternity of this imagination determines this process.

---

*Öğretmen, Bilim Sanat Merkezi, Yeni Türk Edebiyatı,
ozcanbayrak@gmail.com

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

Imagination constitutes individuals's basis of existence in the area of civilization in the life of individual and in the process after the life.

Hard circumstances that life brings in , causes people to meet us with changing spiritual states. Haldun reflects the behaviours of individuals and the spiritual processes which is made up by these behaviours into his stories by observing the society. The spiritual change process of many people from different sections and different sex take place in Haldun Taner's stories. The events that happen in the spiritual change process of individuals cause people to have different motives and to behave in a different way.

Key Words: Haldun Taner, story, spiritual change, imagination.

İnsanın kurmuş olduğu hayaller iç benliği ile yaşam arasındaki bağlantıyı sağlayan en önemli unsurdur. Kurulan hayallerin zamanla olan bağlantısı, yaşamı şekillendirir. Zaman şahsın varoluşu ile hayallerin bileşkesinden oluşur. İnsan zamanın akışı içerisinde "olayların kesintisiz akışının belli yanlarıyla ilintilidir ve insanlar bu akışın göbeğinde yer aldıkları gibi, bizzat bu sürekli akışın parçasıdır." (Elias 2000, 161.) Bu zaman akışı içerisinde var olan hayaller, gelişen olaylarla bazen gerçekleşir bazen gerçekleşmez. Gerçekleşen ve gerçekleşmeyen hayaller kişinin şahsında ruhsal bir değişim süreci yaratır. Şahsın davranışların görülen bu değişim, arzulanan hayalenin gerçekleşmesiyle olumlu, gerçekleşmemesiyle olumsuz bir sürecin yaşanmasına neden olur.

Haldun Taner'in hikâyelerinde meydana gelen ruhsal değişimi üç şekilde incelemek mümkündür.

1. Değişen Ruh Hali
2. Hayallerin Yakılması
3. Hayallerin Gerçekleşmesi.

1. Değişen Ruh Hali

Haldun Taner'in hikâyelerinde değişen ruh halini şu hikâyelerde görmek mümkündür: "Gülerek Ölmek", "Sancho'nun Sabah Yürüyüşü", "Geçmiş Zaman Olur Ki...", "Bir Motörde Dört

---

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

Kişi”, “Ayışığında Çalışkur”, “İşgüzar Bir Polis”, “Bir Çuval İncir”, “Memeli Hayvanlar”, “Ayak”, “Sahib-i Seyf-ü Kalem”, “Kooperatif.”

“Gülerek Ölmek” te, Sekban Bey’in kişiliğinde değişen ruh halini görmek mümkündür. Sekban Bey, çevresine hava atan ve üstün olduğunu düşünen, üzerine yüzücü tanımayan biridir. Bu ruh hali, Sekban Bey’in başından geçen boğulma hadisesinden sonra değişir. Kabiliyetlerini üstün gören, ancak başından geçen olayından sonra bu düşüncesi değişen Sekban Bey, ruhsal süreçte kararsızlığı yaşar. Büyüklüğünü sürdürmek ile küçüklüğünü kabullenmek arasındaki bu çekişme, Sekban Bey’in ruhsal değişimine yol açar. Her şeyi itiraf etmeye karar verir. Sekban Bey olayları anlatmaya başlarken hikâye başında bir dostunun uyarısını hatırlar. Dostunun söylediği “Karadeniz’in dalgaları başka olur.” (Taner 1971, 239.) sözünü seçerek olanları anlatır.

“Karadeniz’in dalgaları başka olur demişti bir dostum bana. Kös dinledim. Kendime güvendim. O hızla da sabahleyin dalgalara karşı yüzdüm. Bu kadarla yetinsene, aval. Hayır. Öğleden sonra deniz azdı. Kumsalda kimse kalmadı. Ben, Allah’ın sersemi, kendini beğenmiş, ben sporcu eskisi, ben gözü çöplükte deniz aslanı, sizlerin korkulu bakışlarınızdan bir kat daha şahlanarak kendimi sulara attım. Nah attım, boğuluyordum, Beyler boğuluyordum.” (Taner 1971, 271.) Diyerek herkesin gözünden o eşsiz yüzücüyü, kendini, yerin dibine sokacak şekilde ifadeler kullanarak; küçüklüğünü kabullenir.

“Sancho’nun Sabah Yürüyüşü”nde, rastladığımız Hedi ruhsal değişim geçirmiş bir köpek olarak karşımıza çıkmaktadır. Hedi, hikâyede sahibini yansıtan bir sembol niteliğindedir. Hedi’deki ruhsal değişim sahibinin ruhsal bozukluğundan meydana gelmiştir. Doktorun tavsiyesi üzerine sinirlendiğinde köpeğine bağırması, Hedi’de ruhsal değişimin sürecinin yaşanmasına neden olur.

Hedi’nin sahibi kışı Saint Moritz’de, yaz mevsimini Biarritz’de geçirmesine rağmen kibrit çöpü gibi ince bacaklı, sinir hastası bir kadındır. Zurich’li bir psikiyatrist, kadına sıkılınca bir şeye üzülünce bağırıp, çağırmasını ve içini köpeği Hedi’ye boşaltmasını tavsiye eder. Saint Moritz bu tedavi neticesinde iyileşir ancak köpeği Hedi, sinir hastası olur. Hedi’nin bu talihsiz olay sonucunda davranışları bozular. Hedi’de olur olmaz göz kırpmalar, vücudunun uzuvlarını hoplatma gibi davranışlara sergilemeye başlar.

“Geçmiş Zaman Olur Ki...”de, kahramanın değişen ruh haliyle karşılaşmaktayız. Kahraman Sevdiği kızı elinden alan müteahhit Arif Beye büyük bir kin duymaktadır. Gece önünü kesip

---

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

öldürme, yamaçtan aşağı atma, sonra da üzerine kaya parçaları yuvarlamayı planlayan kahraman kötü bir ruh hali içerisinde.

Kahramanın bu kötü ruh halinin zamanla değiştiğini görmekteyiz. On sekiz yıl sonra sevdiği insanla karşılaşan kahraman, oldukça şaşırır. Sevdiği Mahinur'u oldukça yaşlanmış ve çirkin bulan kahraman, konuşma tarzını da itici bulur. Onunla evlenmediğine şükreder. Mahinur'u elinden olan Arif'e dualar eder. Kahramanın, Arif Beye karşı olan duyguları değişir.

“Bir vakitler öldürmeyi kurduğum bu adama şimdi içimde büyük bir minnet duyuyordum. Utanmasam, arkasından koşacak, bu manasız kadını hayatımın üstünden çekip aldığı için yüzünü gözünü öpecektim. Sen olmasa idin şimdi ben, sukutu hayalin azabiyle ömrünü zehir etmiş bir bedbaht olacaktım. Saadetimi sana borçluyum. Çok yaşa sen, var ol.”(Taner 1970, 66.)

“Bir Motörde Dört Kişi”de, dört kişinin kısa bir an içinde değişen ruh hali gözler önüne serilmektedir. Son vapuru kaçırarak dört kişi kiraladıkları bir tekneyle yolculuğa çıkarlar. Yolculuk esnasında meydana gelen yangın insanların ruh halinde değişime neden olur. Motördeki şahısların ruh hallerindeki değişim yangın öncesi, yangın anında, yangın söndürüldükten sonra olmak üzere üç farklı boyutta yer almıştır.

Yangın Öncesi	Yangın Anında	Yangın Sonrası
Sarışın Kadın Oldukça sakin sigara içmekte,	Müthiş bir panik içinde diğer yolculara kendini kurtarmaları için yalvarıyor.	Sakinleşmiş, elleri titremektedir.
Esmir Delikanlı Kadının bacaklarına bakıyor. Zihninden az önce ayrıldığı bar kızının dolgun kalçalarını düşünüyor.	Kurtulma planı yapıyor. Yüzme bildiği halde, kendini kurtarması için yalvaran kadına yüzme bilmediğini söylüyor.	Piposunu yakmış içiyor, ancak kadının bacaklarına bakmıyor.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

Profesör Tramvayda okuduğu makaleyi düşünüyor.	Derslerde ölümü tebessüm ile karşılayacağını söyleyen profesör, söylediklerine kendide inanmıyor. Tahliye simidini boynuna takmış heyecanla bekliyor.	Tombalak karısını ve oğlunu düşünerek, kavuşma hayali kuruyor.
Kasap Gün boyu kesilen faturaların hesabını yapıyor.	Panik halinde, olaydan kurtulursa üç kurban keseceğini düşünüyor.	Vicdanını dolandırmakla meşgul. Verdiği üç kurban sözünü önce ikiye sonra bire indiriyor. Bir kurbanı da zaten kurban bayramında keseceğini düşünüyor.

“Ayışığında Çalışkur” da, Çalışkur ailesinin reisi Dündar Çalışkur’un babası yaşlılığın getirdiği bir takım ruhsal bozulmalara uğramıştır. Bu ruhsal değişimin meydana getirdiği davranışlar, şahsı yozlaşma sürecinde görülen davranışlara sürüklemiştir. Bu süreç hikâyede şöyle verilmektedir:

“Büyük baba her gece olduğu gibi, odasına çekilmiş elektrikleri söndürmüş, elinde dürbün karşı pencereleri gözetliyordu. Soyunan kadınları gözetlese yine bir dereceye kadar. Ama onun akli fikri bacak kadar çocuklarda.” (Taner 1971, 109.)

“İşgüzar Bir Polis”te, Asım Kutay’ın değişen ruh haliyle karşılaşmaktayız. Son derece sağlıklı düşünen ve kararlı olan Asım Kutay; karısının ihanetini öğrenince karamsar ve içinden çıkılmaz bir ruh halinin içine girer. Ne yapacağına, nasıl davranacağına karar veremez. Asım Kutay’ın kararsızlığı şu şekilde verilir:

“Bir yandan karısına karşı duyduğu sınırsız düşkünlük, öte yandan namusunun ve haysiyetinin emrettiği kati tebdirler... Adamcağız içinde çarpışan bu iki zıt kuvvetten hangisine tâbi olacağını bir türlü kestiremiyor, kendi kendini yiyip bitiriyordu.” (Taner 1970, 84.)

Bu karasızlık içerisinde karısından ayrılmaya karar verir. Asım Kutay’ın verdiği ayrılma kararı, ilk günlerde olumlu verilmiş bir karar şeklinde okuyucuya verilir. Ancak Asım Kutay’ın kişiliği, yapısı

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

ve karısına olan aşırı düşkünlüğü bir müddet sonra Asım Kutay'ı daha kötü bir ruh haline sokar.

“Cavidan'ın hasretine dayanamayan Asım Kutay yemeden içmeden kesildi, sarardı, soldu, içlendi. Böh dense ağlayacak bir hale geldi. Moda caddesinde kol kola gezen mesut çiftleri seyrettikçe yüreği sızlıyor, karısına benzettiği bir kadın görse bayılacak gibi helecanlar geçiriyordu.” (Taner 1970, 89.)

“Bir Çuval İncir”de, yozlaşmış bir insanın değişen davranışları başka bir insanın ruhsal değişimine neden olur. Hikâyede Şerafettin Bey'in değişen ruh haliyle karşılaşmaktayız. Mükerrer Bey adlı milletvekili akrabasının yozlaşmış karakteri, bu ruh değişiminde etkin rol oyar. Mükerrer Bey akrabası Şerafettin Beye oldukça içten davranır. Bir gün sonra Mükerrer Bey akrabalığı inkar eder. Bu olay kalabalık bir insan grubunun önünde meydana gelir. Toplum önünde yalancı duruma düşen Şerafettin Bey ruhsal bir değişime uğrar. Ömrü boyunca hiç yalan söylememiş olan Şerafettin Bey bu itam karşısında sıkılır, ezilir ve ne yapacağını bilemez. Tek çare olarak ortamı ve o şehri terk etmekte bulur.

“Memeli Hayvanlar” da tabiata, hayvanlara özellikle süt veren memeli hayvanlara aşırı ilgisi olan kahramanın değişen ruh hali karşımıza çıkmaktadır. Hikâye kahramanının bu ilgisi daha sonra saplantı haline dönüşür. Saplantıya dönüşmesine neden olan “insanlar (kadınlar) niçin hayvanlar gibi sağlamıyor?” sorusundan ileri gelmektedir. Hikâyede göğüslere olan ilgi, cinsel bir saplantı değildir. Kadınların sağılıp sağlamayacağıdır. Kahraman sağılacağı kanaatindedir. Şimdiye kadar sağılmayışını bu kanunun tecrübe edilmeyişine bağlıyor. Bunu ilk yapanın kendisi olacağını belirtiyor. Toplum kişinin bu saplantısını cinsel sapıklık olarak değerlendirmiş ve cezalandırmıştır. Hikâye kahramanı sağlam bir ruh halindeyken içine düştüğü saplantı onu tedavi edilmesi gereken bir konuma getirmiştir.

“Ayak”ta, genç ve neşeli Rizeli Sadık'ın değişen ruh haliyle karşılaşmaktayız. Rizeli Sadık'ın ruh hali, psikolojisi bozulan bir insanın ruh halini andırmaktadır. Ayağı kesilen Rizeli Sadık hem fiziksel hem de psikolojik olarak büyük bir acı duymaktadır. Gelişen olaylar neticesinde Rizeli Sadık'ın kesilen ayağı ipe geçirilmiş olarak karşısına getirildiğinde acısı bin kat daha artar. Ayağını bu halde gören Rizeli Sadık tek bir ayakla yapılabilecek pek fazla bir şey bulamaz. Bu olay Rizeli Sadık'ta çaresizlikle, “etki alanımızın sınırlarını kabul etme ve birine veya bir şeye muhtaç olma düşüncesine” (Gruen 2004, 86.) yöneltir. Bu düşünce ve vücuttan

---

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

alınan parça, eksik olma düşüncesiyle birleşir. Bu haliyle Rize’li Sadık’ın ruh hali şu şekilde verilir:

“Birden kendini, erkekliğinden olmuş gibi bir yitik hissetti. Sol tabanını kuvvetle yere basamayan erkek, tam erkek mi sayılırmış hiç? Hacer kim bilir nasıl arlanacaktı bacaksız kocasından. Şahin, oldum olasıya ölümden korkmazdı da ille alil kalmak ağırına gidiyordu. İşte korktuğuna uğramıştı. Hem korktuğuna, yirmi gün evvel ameliyatta, hatta ondan da bir ay evvel ayağı kangren olduğu gün değil, asıl şimdi, şu anda uğramış gibi idi.” (Taner 1971, 45.)

“Kooperatif”te, yaşam şartlarında meydana gelen değişimler, insanların ruh halinde ve yaşamlarında da değişime neden olur. Kimseyi umursamayan mahalle halkı yaşam şartlarının değişmesiyle insanların ne düşüneceklerine önem veren, bir ruh haline bürünür. Bu sürece neden olan yeni kooperatif üyelerinin taşınması ve yeni yaşamların kendilerine komşu olmasıdır. Hikâyede bu düşünce şöyle verilir;

“O bir zamanlar, “kim kime dum duma” diye bütün kayıtlardan azade, nalınla, takunya ile yakasız gömlek, kıcı söküük pantolonla bahçeye uğrayan emekli ahablar, şimdi “el alem ne der” düşüncesiyle üstlerine başlarına dikkat eder olmuşlardı.”(Taner 1970, 67.)

“Sahib-i Seyf-ü Kalem”de, kahramanı Miralay Bey değişen bir ruh haliyle karşımıza çıkmaktadır. Emekli olan ve kızı tarafından terk edilen yaşlı Miralay Bey, bozuk bir ruh haliyle hikâyede yer alır. Sürekli hayırsız evladına üzülen ve çevresine eziyet verdiğini düşünerek; ölümü arzulayan bir ruh hali içerisinde. Hikâye içerisinde yönlendirici bir karakter olarak karşımıza çıkan muallim, Miralay Beye anılarını kaleme almasına söyler. Bu fikir Miralay Bey’in ruh halinde olumlu gelişmeler yaratır. Anılarını kaleme alan ve yayınlatan Miralay Bey yeniden yaşama azmiyle dolar. Miralay Bey bu azimle yeni işler ve yeni hizmetler peşinde koşan biri olarak hayata yeniden sarılır.

2. Hayallerin Yıkılması

Haldun Taner’in hikâyelerinde görülen ruhsal değişimin bir bölümü, hayallerin yıkılmasıyla meydana gelir. Kahramanların kurdukları hayaller gerçekleşmeyince meydana gelen hayal kırıklığı, kahramanların ruhsal değişimine yol açar.

Haldun Taner’in hikâyelerinde hayallerin yıkılmasıyla meydana gelen ruhsal değişim süreci şu hikâyelerde görülmektedir: “Sebati Bey’in İstanbul Seferi”, “Kızıl Saçlı Amazon”, “Made In

---

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

U.S.A”, “Kaptanın Namusu”, “Sonsuza Kalmak”, “İstedığın Şarkıyı Dinleyebilmek”, “Fasarya”

“Sebati Bey’in İstanbul Seferi”nde, Sebati Bey’in değişen ruh haliyle karşılaşmaktayız. Sebati Bey’in güllere ve gül yetiştirmeye karşı büyük bir merakı bulunmaktadır. Sebati Bey’in bu merakından dolayı, başına gelenler anlatılmaktadır. Sebati Bey, kendine Japon gülü tohumunun geldiğini öğrenmesi ile İstanbul’a bir seyahate karar verir. Tohumları alınca müthiş bir sevinç yaşar.

“Ne sevinç ne sevinç... Yarın bunlara portakal menekşelerinin yanında yer hazırlarım. Efendime söyleyim şöyle besmele ile birer birer ekerim. Recep ustadan ince dere kumu buldurmalı. İmanın oğlu da güvercin gübresi getirecekti... Langa’da ikamet ederken, liman katibi Nusret Bey’in bahçesinde görür de imrenirdim. Bak şu feleğin işine... seneler sonra bana da müyesser olacaktı.” (Taner 1970, 75.)

Oldukça sevinçli olan Sebati Bey, etrafına mutlu bakışlarla bakmakta ve sevinçli en doruk noktasına kadar yaşamaktadır. Sebati Bey’in sevinçli ve heyecanlı ruh hali trende bir gencin çarpması ile değişir. Bu çarpma esnasında Sebati Bey’in tohumları yere dökülür. Sebati Bey, canının acısını unutarak tohumları toplamaya çalışır fakat, başarılı olamaz. “Davranış irade dışı belli edilmektedir ve önceden denetlenmesi çok güçtür, çünkü minyatür ayrıntıları anlayabilmenin hiçbir açık seçik kuralı yoktur; yalnızca sırlarına vakıf olanlar için açıktır. (Sennet 2002, 222.) Sebati Bey için önemli olan tohumlar başkaları için önemli değildir. Bu nedenle tohumları önemsemeden basarak geçerler. Tohumları toplamada başarısız olmasında, insanların centilmen olarak davranmalarından kaynaklanır. Bu başarısızlık neticesinde kahramanın sevinçli hali şu şekli alır:

“Sebati Bey gözlerini kapadı. O canım tohumlarını yere saçan sonra da üstünden geçip çiğneyen bu hışır, bu anlayışsız, bu merhametsiz insanları görmemek için, başını hafifçe önüne eğdi.” (Taner 1970, 77.)

“Kızıl Saçlı Amazon”da, Kâmil adlı kahramanın kurmuş olduğu hayallerin yıkılmasıyla meydana gelen ruhsal değişime şahit olmaktayız. Kâmil’in hayallerinin yıkılmasında zengin sandığı kızın, fakir olduğunu öğrenmesi neden olur. Zengin sandığı kızın babası tarafından işe alınacağını, kendisine bol para vereceğini düşünmektedir. Kavuşacağı bu zenginlikle radyosu olan bir otomobil ve yeni elbiseler alacağını hayal etmektedir. Kâmil’in hayallerini değiştiren haberi, Naci adlı arkadaşı verir. Bu haber Kâmil’in hayallerinin yıkılmasına neden olur. Zengin sandığı kız gerçekte

---

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

seyisin kızıdır. Bu kız “kendi kimlik gelişimini tamamlamayan bir karakterdir.” (Gruen 2005, 196.) Paşanın kızına ait eşyaları kullanarak zengin görünmektedir. Kâmil zengin sandığı bu kızı muhayyilesinde fakir olarak düşünür. Bu düşünce Kâmil’in yıkılan hayalleri neticesinde meydana gelen ruh halini daha açıkça görmemizi sağlar.

“Kâmil birden, seyisin kızını, sırtında gecelik, çıplak ayaklarında terlik, kahve cezvesini ocağa sürerken tahayyül etti. Elleri işten kızarmış olacaktı muhakkak. Serçe parmağında tenekeden mavi taşlı bir yüzük. Lâpa lâpa kar yağmalı dışarda. Pencerede temiz, basma perdeler ve köşede gel gel diyen bozuk yaylı bir döşek.” (Taner 1963, 13.)

“Made In U.S.A”da anlatıcı Amerika’ya gitme ve orada yaşama planları yapan, bir genç kızdır. Genç kız “kendini bu hayatı yaşamaya adanmış dünyanın nasıl olması gerektiğiyle ilgili katı fikirleri bırakıp onu olduğu gibi sevmek” (Pearson 2003, 181.) ve arzu ettiği hayata ulaşmak amacındadır. Kendini Amerikalı olarak tanıtan Fred, kahraman için büyük bir şanstır. Fred ise bu hayalle yaşayan kızları ağına düşürmeye çalışan İzmirli bir Türk gencidir. İyi bir lisansı olduğundan avını kolayca kandırıp, Amerikalı olduğuna inandırmaktadır. Hikâye kahramanı, Fred’i sever ve âşık olur. Onunla geçirdiği yirmi günlük sevişme günlerinin sonunda gelecek olan evliliği düşünüp mutlu olmaktadır. Bu haliyle kahraman olumlu bir ruh haliyle karşımıza çıkmaktadır.

Amerika’ya kaçış günü anlatıcının ruh hali bozulur. Fred cinsel olarak alacağını aldığından dolayı, buluşma yerine gelmez. Fred’i havaalanında bulamayan kahraman Fred’in gerçek kimliğini öğrenir. Bu bilgi kahramanın ruh halinin değişmesine neden olur. Kahraman bir anda: Bekâretini, ailesini, sevgilisini, hayallerini kurduğu evliliği ve Amerika’daki yaşamı yitirmiş olduğunu hissederek. Bu düşünce kahramanı bir anda büyük bir boşluğa iter.

“Kaptanın Namusu”nda ölümle yüzleşmenin ve ölümün getirmiş olduğu bir ruh haliyle karşılaşmaktayız. Geminin batması sonucu Rizeli Sadık adlı kahraman en yakın dostunu ve onunla yapmayı planladığı hayalleri yitirmiş olur. En iyi dostu kaptanı ve onunla kurduğu hayalleri yitiren Rizeli Sadık, neşeli olan ruh halini de yitirmiş olur. Büyük bir acıyı içerisinde hissederek ağlamaktadır.

“Boşalmış nazarı ve yeşile bakan bir renk almış yüzü ile kompartımanın bir köşesine büzülmüş oturuyor, ara sıra başını iki yana sallayıp: “Tuh be yazık oldu”, diye mırıldanıyordu... hatta bir keresinde yüzünü pencereden tarafa çevirdi ve gözlerinden boşanan

---

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

yaşları kolunun yeniyle silerek hüngür hüngür ağladı.” (Taner 1963, 37.)

“Sonsuza Kalmak” da hayalleri yıkılan insan Sunuhî Bey’dir. Sunuhî Bey yıllarca ev sahibi olamamıştır. Emeklilik yıllarında girdiği kooperatif sayesinde ev sahibi olma imkânı eline geçer. Kooperatif arsasında tarihi eser olan taşların çıkması, bu hayali kaybetme noktasına getirir. Sunuhî Bey’in diğer bir düşüncesi de büyük bir iş yapıp tarihe geçmektir.

Düşünce, “Hareketlerimizin içselleşmesini ve iç yaşayışımızın sonsuzluğa sığınması halidir. Gerçekte düşünce, gerçek ve olgunlaşmış bir harekettir; bütün hareketlerimizin başlangıcı ve sonudur.” (Topçu 1999, 18.) Sunuhî Bey’deki sonsuza kalma arzusu kendini gösterir. Arsada çıkan taşları, evi kaybetme pahasına da olsa yetkililere haber vermek ister. Bu arzu bir kararsızlık yaratır. Sunuhî Bey, bir yanda maddi olarak evi arzularken, bir yandan da üzerine düşen vatandaşlık görevini yerine getirmek ister.

Bu çatışma Sunuhî Bey’in ruh halini içinden çıkılmaz bir hale sokar. Sonunda yetkililere haber vermeye karar verir. Bu sırada hastalanan Sunuhî Bey, hastaneden çıktığında iş işten geçmiştir. Diğer kooperatif üyelerinde çıkar baskın çıkmış ve kooperatifi yapmışlardır. Tarihi taşları da kooperatifin fosseptik çukurunun duvarında kullanırlar. Sunuhî Bey bu haberle sonsuza kalmak emelini yerine getiremeyeceğini kabullenir. Bu olay Sunuhî Bey’in ruhsal durumunu olumsuz yönde etkiler. Çünkü Sunuhî Bey’in sonsuza kalma arzusu; kooperatifin fosseptik çukuruna gömülmüştür.

“İstedğin Şarkıyı Dinleyebilmek” te, yazar “insanların yaşam içerisinde seçme özgürlüğüne sahip olmalarını bir sembolle verir ve insanları bir genelleme yaparak ikiye ayırır: Radyosu olanlar ve radyosu olmayanlar.” (Yalçın 1995, 165.) Tek amacı bir radyo sahibi olmak isteyen kahramanın, bu hayalinin gerçekleşmemesi neticesinde içerisinde düştüğü ruh hali anlatılmaktadır. Hikâyede radyosu olan insanlar seçme hakkına sahip olan insanlardır. Radyosu olmayanlar ise başkalarına bağlı kalan, onların dinlediklerini dinlemek zorunda olan zavallı insanlardır. Hikâye kahramanın hayali bir radyo sahibi olmasıdır. Bu hayalinin gerçekleşmemiş olması, yaşama sitem ve başkaldırı şeklindedir. “Herhangi bir biçimde, herhangi bir yerde bizim de haklı olduğumuz duygusu uyanmadıkça başkaldırma olmaz.” (Camus 1997, 115.) Kahramanın yaşamda arzuladığı sonuca ulaşamama psikolojisiyle oluşan başkaldırış anındaki ruh hali, şöyle ifade edilmektedir:

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

“Ben radyosuz insan, ben zavallı, ben boynu bükük, ben aşksız, ben eşsiz, ben şevksiz, neşesiz, bütün arzularının peşinde daima kurulu kalmaya mahkûm nasipsiz insan, ben hep böyle sittin sene başkalarının dinlediğini mi dinleyecektim? Benimde arzularım, ümitlerim, başkasının keyfine ve emrine bağlı olmadan dinlemek istediğim şarkılarım olmayacak mı idi?”

İşte 34 yıllık çalışmanın, didinmenin, ümitlerin, isteklerin dört kelimelik hüsrarı:”

“Başkalarının radyosunu dinleyen adam!” (Taner 1963, 75.)

“Fasarya”da toplum içerisinde ikinci plana atılan kahramanın, yıkılan hayalleriyle karşılaşmaktayız. Hiçbir işi yolunda gitmeyen Fasarya, ümitsizlikler içinde yaşayan biridir. Evlenecek bir insan bulmasıyla düzelen ruh hali kısa sürer. Huriser adlı bayanın söylediği yalan, Fasarya’nın evlenememesine neden olur. Bu olay Fasarya’nın hayallerinin yıkılmasına ve ruh halinin bozulmasına yol açar. Bozulan ruh hali Fasarya’yı isyana kadar götürür.

“Nişan bozuldu. Nişanla beraber Fasarya’nın morali, hatta sıhhati de bozuldu. İçler acısı bir durum”

“Ne desen hepsi boş”, dedi, “Şu dünyada neyim ki ben? İsmi üstünde Fasarya’yım işte. Fasarya artık, ötesi var mı?” (Taner 1970, 322.)

3. Hayallerin Gerçekleşmesi

Haldun Taner’in hikâyelerinde görülen ruhsal değişimin bir bölümü, hayallerin gerçekleşmesiyle meydana gelmiştir. Kahramanların kurdukları hayaller gerçekleşince meydana gelen ruhsal değişim kendini olumlu yönde gösterir.

Haldun Taner’in hikâyelerinde gerçekleşen hayallerle meydana gelen ruhsal değişim, şu hikâyelerde görülmektedir: “Beatris Mavyan”, “Yağlı Kapı”, “Yaşasın Demokrasi”, “Dürbün”, “Şeytan Tüyü.”

“Beatris Mavyan”da, kahraman Beatris Mavyan, sık sık değişen ruh haliyle karşımıza çıkmaktadır. Beatris’in ruh halinin sık sık değişmesindeki en büyük etken çirkin oluşudur. Bu çirkinlik Beatris Mavyan’nın ruh halini içinden çıkılmaz bir şekle sokar. Bu karışık ruh hali içerisinde Beatris Mavyan’nın en büyük hayali evlenmektir. Beatris’in ruh halini bozan etkenler şunlardır:

1. Yaşının geçmesi ve kısmetinin çıkmaması neticesinde, evde kaldığını düşünmesi ve bu düşünceden ötürü çok üzülmesi,

---

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

2. Çaresizlik içinde kalan Beatris, karşı cinse laflar söyleyerek kendini rahatlatıp, çevresine güçlü olduğunu göstermeye çalışmasıdır.

“Ben hiç evlenmeyeceğim. Bütün erkekler egoisttirler, hiç birine inanmaz.” (Taner 1970, 47.)

Kalbini kazanacak erkeğin henüz doğmadığını söyleyerek güçlü olduğunu göstermeye çalışır.

Aynı zamanda Beatris'in evlenme isteği, Beatris'in çeşitli açıklamalar yapmasına neden olur. Etrafındaki insanlara alacağı insanın uzun boylu, yeşil gözlü ve soylu biri olacağını belirtir. Bu sözlerle kendisiyle çelişen Beatris, gerçekte kapısını çalacak olan ilk kişiye koşu koşu gitmeye dünden hazırdır.

Beatris'in bu hali evlenmesiyle düzelir. Hayali gerçek olan Beatris, Jirayir Keklikyan adlı biriyle evlenir. Keklikyan'ın evlenme sebebi Beatris'in çok zengin oluşudur. Çünkü Keklikyan devlete olan borçlarını ödeyemez haldedir. Hikâyenin sonunda Beatris'in evliliğinin üçüncü senesine girdiğini öğrenmekteyiz. Ruh hali bozuk olan Beatris hayallerinin gerçekleşmesiyle şu şekilde karşımıza çıkmaktadır:

“Beatris hiçbir kaygının gölgelemediği bir saadet içinde yüzmekte ve oturup kalkıp hükümete dua etmektedir.” (Taner 1970, 53.)

“Yağlı Kapı”da, yol işçiliği yapan Rıza adlı kahramanın gerçekleşen hayaliyle karşılaşmaktayız. Rıza, yol işçiliği esnasında arkadaşlarından hoşlanmayan, işini sevmeyen bir ruh haliyle karşımıza çıkmaktadır. Müteahhidin cimriliği ise bu olumsuz ruh halini daha da kötü bir şekle sokmaktadır. Arkadaşlarının tavırlarını ve davranışlarını beğenmeyen Rıza oldukça sıkılmaktadır.

“Dün gece barakada çıkan kavgadan ötürü rahat uyuyamamıştı... Çavuşun insanı ifrit eden ukalâlıkları, Yakup'la İskender'in bitmez tükenmez sululukları, aldığı yevmiyenin azlığı, Yahudi gibi parayı kısan müteahhidin cimriliği; daha çok betine gidiyordu.” (Taner 1970, 26.)

Bu düşünceler Rıza'nın düşüncesini sürekli meşgul etmekte ve sürekli iyi maaşlı bir iş hayali kurmaktadır. Hayalleri gerçek olan Rıza, büyük bir konakta iyi maaşlı bir iş bularak bu düşünceli ruh halinden kurtulur.

“Yaşasın Demokrasi”de, Halk Partisinin ileri gelenlerinin değişen ruh hallerine şahit olmaktadır. Bu değişim oyların gelmesi ve

---

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

gitmesiyle ilgilidir. Halk Parti'liler çok sıkıntılı bir halde oyları nasıl toplayacaklarını kara kara düşünmektedirler. Halk Partililerin bu hali hikâye de şu şekilde verilir:

“Parti başkanı aşağı tükürsem sakalım, yukarı tükürsem bıyığım misali çaresizlik içinde kıvranıp dururken...” (Taner 1970, 55.)

Aşık Mehmet'in sazı ve sözüyle oyları Halk Parti lehine çevirmesi; Halk Partililerin hayallerinin gerçekleşmesini sağlar.

“Yarım saat evvel şaşkınlıktan iki kere dilini ısırarak parti başkanı şimdi dört yapraklı gül olmuş, Mehmet'i can kulağı ile dinleyen köylülere bakıp tumbul ellerini oğuşturuyor.” (Taner 1970, 56.)

“Dürbün”de, yaşlı bir insanın hayalinin gerçekleşmesini görmekteyiz. Hicabi Bey'in en büyük hayali olup bitenleri öğrenme, herkesten önce öğrenme arzusudur. Hicabi Bey'in sahip olduğu üç dürbün bu hayalin gerçekleşmesinde aktif rol oynar. Görüş mesafeleri ve kaldığı dönemleri farklı olan bu üç dürbünü eline alan Hicabi Bey'de farklı davranışlar sergiler.

1. Dürbün elindeyken: Hicabi Bey, Andrea Dorya zamanından kalma ihtiyar, tek kollu ve topal bir korsandır.

2. Dürbün elindeyken: “Carl Zeiss orta mesafe dürbünü ile askerî manevralar için çağrılmış, hareketi takip eden, birazdan yabancı ataşemiliterler önünde toy komutanlara hatalarını dobra dobra söyleyecek, mert bir emekli generaldir.” (Taner 1969, 42.)

3. Dürbün elindeyken: Metropolitain'de, Tosca seyreden bir Barona benzer.

Bu üç farklı dürbün, üç farklı ruh halini; aynı zamanda üç farklı mesafede olan olayları seyretmesini sağlar. Böylelikle Hicabi Bey'in hayali gerçekleşmiş olur.

“Şeytan Tüyü”nde, farklı bir hayalle karşılaşmaktayız. Hikâyede yabancı bir ülkede kendi insanının sevgisinden uzak olan ve yalnızlık hisseden şahsın, ruh haliyle karşılaşmaktayız. Bu yalnızlık Türk olan kahramanın, anavatanına ve insanına olan hasretten dolayı belirginleşir.

Kahraman hayalini tabiattaki canlılarda ve yine muhayyilesinde gerçekleştirerek rahatlar. Yabancı ülkede, bulunduğu parktaki kuşların, ağaçların güzelliğine dalarak kendini vatanındaki bir parkta hayal eder. Bu hayali gerçekte yaşamış kadar rahatlayan kahraman, bozuk moralini ve ruh halini kendi çabasıyla düzeltir.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

Hayalin gerçekleşmesi gerçekte olmasa da; kahramanın muhayyilesinde gerçekleşerek kahramanın ruh halini düzeltmesine yetmiştir.

Yapılan tespitlerden hareketle Haldun Taner, “bir yandan dünyayı ve insanı tersinlemenin uzak bakış açısından izleyen bir düşünürün alaycı bakışları; öte yandan dünyayı ve insanı yaşama sevinciyle kucaklayan,” (Yüksel 1986, 217.) toplumsal yaşam içerisinde karşılaşılabilecek örneklerden yola çıkarak; insanımızın ruh halini, hayallerini ve olaylara bakışını eserlerine yansıtarak, insanımızın ruhsal değişim sürecini yansıtmıştır.

KAYNAKÇA

- GÜNDOĞAN, Ali Osman, **Albert Camus ve Başkaldırma Felsefesi**, Birey Yayınları, İstanbul, 1997
- GRUEN, Arno, **Kendine İhanet**, Çev.: Ülkü Hastürk, Çitlembik Yayınları, İstanbul 2004
- GRUEN, Arno, **İçimizdeki Yabancı**, Çev.: İlknur İgen, Çitlembik Yayınları, İstanbul 2005
- NORBERT, Elias, **Zaman Üzerine**, Çev.: Veysel Atayman, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2000
- PEARSON, Carol, **İçimizdeki Kahraman**, Çev.: Semra Ayanbaşı, Akaşa Yayınları, İstanbul 2003
- SENNET, Richard, **Kamusal İnsanın Çöküşü**, Çev.: Serpil Durak-Abdullah Yılmaz, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2002
- TANER, Haldun, **Hikayeler I**, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1970
- TANER, Haldun, **Hikayeler II**, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1971
- TANER, Haldun, **Yahda Sabah**, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1999
- TANER, Haldun, **Tuş**, Varlık Yayınları, İstanbul, 1963
- TOPÇU, Nurettin, **Var Olmak**, Dergah Yayınları, İstanbul, 1999
- YALÇIN, Sıddıka Dilek, Haldun Taner'in Hikayeleri ve Hikayeciliği, Bilgi Yayınevi, Ankara 1995
- YÜKSEL, Ayşegül, Haldun Taner Tiyatrosu, Bilgi Yayınevi, Ankara 1986

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*